

UDK 141.72:2]:316.774:004(048.83)

Primljeno: 05. 10. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Pavle Mijović

FEMINIZAM I RELIGIJA NA TEHNOLOŠKIM VALOVIMA

**[Gina Messina-Dysert, Rosemary Radford Ruether (ur.),
*Feminizam i religija u 21. stoljeću: Tehnologija, dijalog i
širenje granica*, TPO Fondacija, Sarajevo, 2022]**

Knjiga urednica Gine Messine-Dysert i Rosemary Radford Ruether naslovljena *Feminizam i religija u 21. stoljeću: Tehnologija, dijalog i širenje granica*, izvorno objavljena 2014. godine, a prevedena i izdana angažmanom TPO Fondacije 2022, skup je zanimljivih radova koji pretendiraju proširiti horizonte razumijevanja suodnosa feminizma i religije. Proširivanje horizonata o kojem je riječ u knjizi urednice su započele i u svom vlastitom svijetu, životnom i akademskom. Rosemary Radford Ruether (1936-2022), jedna od urednica, pionirka je američkog feminizma i rimokatolička teologinja poznata po originalnim doprinosima u navedenim poljima. Druga urednica Gina Messina-Dysert (r. 1976) profesorica je religijskih i rodnih studija te suosnivačica globalnog projekta *Feminizam i religije*, koji istražuje „Riječ na Ž“ u religiji te veže religijske studije s aktivizmom. Urednice, između kojih je generacijski jaz od četiri dekade, svjesne su sveprisutnosti tehnologije u suvremenom životu te biraju upravo taj medij kako bi proširile dijalošku platformu koja im je kako na srcu, tako i na umu, akademskom, životnom te onom svakodnevnom. Sve je to pretočeno u zbornik kroz šesnaest eseja koje, iako obrađuju različite teme, povezuje crvena nit želje da „spoznajemo transformativne mogućnosti koje su, zahvaljujući tehnologiji društvenih medija, pružene ljudima, a posebno ženama“ (str. 13).

Eminentna urednica Rosemary Radford Ruether je prije četrdesetak godina istakla kako glavni ili kritički princip feminističke teologije nije drugo nego promoci-

ja potpune ljudskosti žene. Ljudskosti, koja je, u različitim diskriminatornim manifestacijama, samim ženama brutalno, nasilno ili pak perfidnije, strukturalno, oduzimana i u kratkom dvadesetom stoljeću a i danas. Pomislimo na dostupnost školovanja pa sam nastup na tržištu rada, zatim na akcentuiranje funkcionalnih dinamika u intimnim, bračnim ili drugim obiteljskim odnosima. K tomu, pravo glasanja kao primjer nesudjelovanja žena u javnoj sferi, koje je u nekim državama tek recentno riješeno u korist žena. Ovakav generalno hostilni kontekst gotovo se po nužnosti ili po automatizmu transponirao i u sferu institucionalizirane religije, koja je ženama često limitirala pristup određenim institucionalnim stvarnostima, a ponekad ih se modeliralo po uzoru na loše primjere iz muškog svijeta. Nejednakost, koju su žene iskusile iz perspektive prvog lice, urednice žele izazvati, kritički ju promotriti i ponuditi nove mogućnosti kontakta feminizma i religije. Piste, koje su im često zatvorene usljed raznih institucionalnih aranžmana, one žele premostiti kanalizirajući vlastite ideje u online svijetu. Ova knjiga skicira svojevrsni „početak onoga što nove mogućnosti donose, zahvaljujući novim tehnologijama komunikacije i interakcije“ (str. 13). Urednice naglašavaju potencijal online komunikacije koja, vođena od strane i iz perspektive žena, može dovesti do boljeg organiziranja i djelotvornijeg aktivizma posebice u vidu borbe protiv određenih, po njihovom shvaćanju, diskriminatornih praksi kojima su žene izložene. Ova knjiga predstavlja u tom pogledu i jedan međugeneracijski projekt koji spaja pionirke feminizma sa suvremenim feminističkim znanstvenicama 21. stoljeća kako bi promišljale o novim smjerovima feminizma i religije te inovativnijim metodama dijaloga.

“Digitalni svijet je proširio granice za žene i ponudio sredstva oslobođenja u obliku blogova i drugih platformi društvenih medija, poput Twittera i Facebooka”, dobro će napisati Gina Messina-Dysert prije gotovo deset godina. Epoha je to u kojoj su spomenute društvene mreže doživjele veliki boom, ali istovremeno, kako to često biva, planetarna popularnost je učinila da nevedene platforme možda i pretjerano idealiziramo. Dijelom je to razumljivo, budući da svako novo tehnološko dostignuće doživi u fazi svoj najjačeg rasta i najviše javnih i drugih pohvala. Važnija od ovoga je činjenica kako društveni mediji utjelovljuju feminističke vrijednosti na brojne načine, primjerice: eliminiraju hijerarhije, u velikoj mjeri se zasnivaju na ličnom iskustvu i daju ženama priliku da se povezuju sa drugim ženama, bez obzira na geografske i situacijske granice. Benefiti društvenih, dereguliranih mreža su očiti, ali nedostaje kritički aspekt, sasvim razumljivo, budući da je knjiga nastajala prije nešto više od desetak godina, kada su limiti i izazovi društvenih mreža bili mnogo nejasniji nego što su danas. Prednost novih medijskih kanala, urednice a i autori u knjizi ističu,

sastoji se u jednostavnoj činjenici da novi komunikacijski kanali lagano omogućuju ono što se zove outanje ili javno manifestiranje vlastitog identiteta. Napisati će kako „žene zahtijevaju pravo na vlastito iskustvo i daju glas onome što se obično ne izrekne unutar granica patrijarhalne kulture“ (str. 16), a na ovaj način žene se osnažuju i ohrabruju druge žene da zahtijevaju da se njihov glas čuje i da govore svoju vlastitu istinu. Trend je ovo koji je gotovo općedruštveni, svi pomalo akcentuiraju vlastite identitetske odrednice, vrijednosne sudove i sl. u javnoj sferi. Uz pozitivne aspekte navedenih ispoljavanja vlastitih shvaćanja u javnoj sferi, sasvim je razumljivo da diverzitet stavova lagano može prerasti u ono što teoretičari nazivaju „agonistički pluralizam“. Ovaj zbornik, pisan na akademski način ali istovremeno subjektivnom notom, pokazuje kako je koristeći tehnološke platforme moguće doseći milijune života, a to je posebno važno u kontekstu mnogih depriviranih skupina, kojima je pristup gotovo svemu limitiran pa onda i temama vezanim za religiju. Dakle, depriviranosti žena u mnogim religijskim institucionalnim aranžmanima suprotstavljaju se ljudski životi, povezane priče, koje u ovom kontekstu pokazuju zanimljive varijetete religijskog iskustva. Neki će takav pristup smatrati naivnim, neki će vjerovati da nije dovoljno konfliktan, ali nevezano za moguće kritike ipak posjeduje veliki potencijal kao svjedočanstvo o pluralnosti i diverzitetu religijskog iskustva, koje, zahvaljujući suvremenoj tehnologiji napokon može ugledati svjetlo dana.

Članci u zborniku su različiti ali ih veže želja da koristeći nove medije žene osvoje virtualni pa onda i realni javni prostor u kojemu mogu izložiti sebe, svoja bolna i intimna, solidarna i ljutita životna iskustva. Knjiga, u ovom kontekstu, mišljenja smo, predstavlja svojevrsni almanah individualnih ženskih religioznih iskustava orijentiranih prema društvenoj promjeni. Ako zavirimo u samu knjigu pronalazimo zanimljive ideje koja su i svojevrsna početna točka društvene promjene. Primjerice, blog Monice Coleman BeautifulMindBlog.com omogućio joj je da govori o vlastitim iskustvima, poput spontanog pobačaja i depresije, dakle o egzistencijalnim temama koje najčešće nisu prepoznate kao relevantne u službenom diskursu institucionalnih religija. Iskustvo bloga je pokazalo kako jedna ovakva vrsta popularne komunikacije stvara zajednicu, a žene kroz blogove služe takvim zajednicama. Katolička autorica Michele Stopera piše u svom eseju “Katolička crkva i društveni mediji” o načinu korištenja društvenih medija, kako ih koristi svećenička hijerarhija i kako ih koriste primjerice časne sestre. Hijerarhija je brzo prepoznala korisnost društvenih medija, ali njihov dogmatski način komuniciranja odvratilo je čitateljstvo često izazivajući intenzivnu kritičku reakciju. Nasuprot tome, časne sestre, organizirane u vjerske

redove, koristile su društvene medije na mnogo efikasnije načine, izbjegavajući autoritarni stil komunikacije, a preferirajući stil otvorenog razgovora. Kristina Benson razmatrala je utjecaj dva popularna muslimanska sajta, Islamicity.com i Suhaib-Webb.com na život i kvalitetu religijskog života žena muslimanki. Muslimankama su često nametnuta tradicionalna ograničenja zbog upotrebe arapskog kao preferiranog jezika za rasprave o islamskim pitanjima i zbog zabrane prisustva žena u prostoriji sa muškarcima koji joj nisu srodnici u svrhe učenja, molitve i obrazovanja. Spomenute islamske stranice ruše te jezične i prostorne restrikcije. Preferirani jezik je engleski, koji je pristupačan i razumljiv najvećem broju američkih muslimanki. Stranice ženama nude mogućnost da postavljaju pitanja imamu i čitaju članke, istražuju veliki broj pitanja od interesa za žene, a u vezi sa njihovim islamskim identitetom. Zbornik govori i o ženama vjernicama a istovremeno i gamericama, koje tim virtualnim aktivnostima šire vlastite identitetske odrednice. O tome progovara Sara M. Frykenberg u članku „Intercedentna tijela: studija o kiborzima, relacionoj teo/alogiji i višestrukom utjelovljenju u igrama 21. stoljeća“. Uz ovih nekoliko spomenutih doprinosa i samu namjeru knjige jasno je kako sada već feministička teologija obuhvaća širok raspon novih perspektiva i inovativnih metoda.

Metodološka i tematska pluralnost koja karakterizira zbornik znači da se metode i izvori protežu daleko izvan onih oblasti koji se smatraju teološkim u strogo akademskom smislu, uključujući, između ostalog, usmene predaje, umjetnost, književnost, biografiju i autobiografiju. Ili, jednostavnije rečeno, protežu se na sve one dimenzije koje čine život. Ovo su sve sfere onoga što Husserl naziva životni svijet, koji nije svijet matematičkih idealiteta već sfere realnog života, sfere koju institucionalna religija ponekad drži po strani, ali koja doživljava svoju afirmaciju kroz nove komunikacijske mogućnosti. Knjiga *Feminizam i religija u 21. stoljeću: Tehnologija, dijalog i širenje granica* na svojih 317 stranica, besplatno dostupnih online, može odigrati korisnu ulogu u omogućavanju konstruktivnog i kritičkog dijaloga feminizma i religije u suvremenom trenutku.

Adresa autora
Author's address

Pavle Mijović
Univerzitet u Sarajevu
Katolički bogoslovni fakultet
pavlemc@gmail.com